

סוגיה ג: מצות ערבה (2): מצות ערבה בגבולין ובזמן הזה

**

רקע

הגמ' אומרת שנביאים הנהיגו מצות ערבה, והגמ' אומרת שערבה נטלת ביום השביעי זכר למקדש, נשאלת השאלה, האם שתי המימרות חופפות או שהן עוסקות בשתי תקנות שונות.

מקורות

- א. מד. -מה. "אמר ליה אביי לרבא מאי שנא לולב... כפול היה סטיו לפניו מסטיו"
- ב. תוס' ד"ה כאן [התוס' אינו חשוב לדין ערבה, אבל מומלץ מאוד להכיר את הדיון של התוס']
- ג. ר"ן כב. באלפס ד"ה וגרסי' רמב"ם הל' לולב פ"ז הל' כ-כג

הסבר הסוגיה

"ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים וחד אמר ערבה מנהג נביאים". [גמ' מד.]

הרמב"ם [הל' לולב פ"ז הל' כ, כב] פוסק: "הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב... וערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה". משמע מהרמב"ם שבזמן בית המקדש הביאו ערבות במקדש בלבד. לאחר חרבן בית המקדש, הנהיגו נביאים שנוטלים ערבה ביום השביעי זכר למקדש [שים לב: הנביאים היו לפני החורבן והנהגתם לאחר החורבן].

מהר"ן משמע, שהיתה לו הבנה שונה. הר"ן [כב. באלפס ד"ה וגרסי'] מסתפק כיצד לפרש את הגמ' [מד.] האומרת: "מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבעה זכר למקדש", האם אין עושים לערבה זכר למקדש, או שאין עושים לה שבעה ימים זכר למקדש, אבל עושים לה יום אחד זכר למקדש. מוכיח הר"ן מהמעשה על ההוא גברא שנטל ערבה לפני רבי אלעזר בר צדוק, שיש חיוב ליטול ערבה יום אחד זכר למקדש. נשאלת השאלה מדוע הר"ן למד ממעשה זה, ולא למד ממחלוקת האמוראים האם ערבה יסוד נביאים או מנהג נביאים, הרי ודאי שמחלוקת זו אינה עוסקת במקדש, ששם ערבה מהתורה? על כרחנו, שלדעת הר"ן מחלוקת האמוראים האם ערבה יסוד נביאים או מנהג נביאים עוסקת בזמן בית המקדש, שהנביאים הנהיגו ליטול ערבה בגבולין, ומן הסתם מנהגם היה ליטול ערבה כל שבעה. מנהג זה היה קשור לבית המקדש, והתבטל בחורבנו. לאחר חורבן בית המקדש הנהיגו החכמים לעשות זכר למקדש וליטול ערבה ביום השביעי

בלבד [וכי ישאל השואל, כיצד מוכיחה הגמ' (מד:) מההוא גברא שחביט חביט ולא בריך, שערבה מנהג נביאים, והרי הוא היה אחר החורבן, ולא קיים את תקנת הנביאים אלא את מנהג החכמים לאחר החורבן? נתרץ, שאם בגבולין היו מברכים, אף אחר החורבן היו מברכים, כפי שמברכים על לולב, אבל כיוון שאף בגבולין לא ברכו, לא תיקנו חכמים ברכה שלא נתקנה על ידי הנביאים].

נחלקו הראשונים מה פירושו: "חביט חביט". רש"י [ד"ה חביט חביט] מפרש: "לשון נענוע", הנביאים הנהיגו לנענע את הערבות. הרמב"ם [הל' לולב פ"ז הכ"ב] מפרש מלשון חבטה, הנביאים הנהיגו לחבוט את הערבה על קרקע או על כלי.

לשיטת הר"ן שהנביאים הנהיגו את מנהגם בגבולין בזמן בית המקדש, ניתן להבין שהם הנהיגו מנהג שונה מהמנהג שבבית המקדש, בבית המקדש נטלו ערבות וזקפו אותם על גבי המזבח, ובגבולין חבטו בהם בקרקע. אבל לשיטת הרמב"ם, שמנהג הנביאים הוא זכר למקדש, אין סברא שהנביאים ינהיגו לחבוט בערבה, אלא רק לנענע אותה כפי שעשו במקדש. אולם הרמב"ם עצמו סובר שמנהג הנביאים זכר למקדש והוא סובר שמנהגם לחבוט בערבות, וצריך עיון.

סיכום

במקדש יש הלכה למשה מסיני ליטול ערבות כל שבעה. בגבולין, לדעת הרמב"ם אין דין ליטול ערבות, ולדעת הר"ן יש ליטול ערבות ממנהג נביאים, וכנראה שנוטלים אותן כל שבעה. לאחר חורבן בית המקדש נוטלים ערבה ביום השביעי זכר למקדש. לדעת רש"י מנענעים אותן, ולדעת הרמב"ם חובטים אותן בקרקע או בכלי.